

The background is a dark, textured wooden wall and floor. At the top, a lush green pine branch with needles hangs across the frame. In the center, four lit white candles are held in a dark wooden holder. The warm light from the candles illuminates the surrounding wood.

Idan joulut

MARIKA TUDEER

LIND&CO

Idan joulut

MARIKA TUDEER

Idan joulut

LIND&CO

www.lindco.se
info@lindco.se

ISBN 978-91-8120-068-3

KL 84.2

© Marika Tudeer ja Bokförlaget Lind & Co, 2025

Kansi: Laura Nojonen

Taitto: Markus Paajala

Kustantaja: Bokförlaget Lind & Co Ab,

Box 1052, 101 39 Stockholm, Sverige.

Paino: Libri Plureos GmbH, Hampuri, Saksa

JOULU
KOIRAJOEELLA 1917

1.

Iitan nelivuotissyntymäpäivästä oli kulunut vasta runsas kuukausi, kun ensilumi jo satoi. Lumi jäi maahan kerralla, ja pakkanen kiristyi viikko viikolta.

Lapset riemuitsivat lumileikeistä. Aikuisilla tilanne oli toinen.

– Taas lisää lunta, Matti-isä tuskitteli aamutuimaan. – Lisää halonhakkuuta ja lumenluontia, kuin ei töitä piisaisi muutenkin.

Äiti Matilda ei edes jaksanut vastata. Iita sen sijaan iloitsi jo etukäteen päivän lumiriemuista. Hiilin tilan työväen lapset viettivät päivänsä keskenään peuhaten, peräänkatsojana joku vähän muita vanhempi, kenties jo kuusi vuotta täyttänyt. Koulun jälkeen joukkoon liittyivät kouluikäiset sikäli kuin läksyjenluvultaan ehtivät.

Hauskinta oli mäenlasku, ja siihen Hiilinmäellä oli hyvät mahdollisuudet. Pyllymäkiä syntyi suuntaan ja toiseen, ja silloin tällöin lähdettiin suksilla kauemminkin, joskus peräti Palkaninharjulle asti. Siellä hurjapäisimmät pojat laskivat rinteitä alas kuusentaimia väistellen, yrittäen tehdä vaikutuksen toisiinsa ja rinteen reunalla silmät ymmyrkäisinä katseleviin pikkutyttöihin. Iitakin oli saanut suksset, jotka kiersivät vuorollaan kunkin sopivankokoisen käyttöön – aina kunnes joku onneton katkaisi ne mäenlaskussa tai muussa hankalassa tilanteessa. Iitalta hiihtäminen ei kuitenkaan vielä sujunut. Isä

oli yrittänyt häntä kannustaa ja opettaa, mutta toistaiseksi yritykset olivat päättyneet itkuun, ja sukset saivat odottaa liiterin nurkassa litan kasvamista tai seuraavaa käyttäjää.

Aina välillä joku lapsikatraasta palasi Hiilille muiden saattelemana verissä päin ja itkua tursuten. Silloin oli syytä toivoa, että ensimmäinen kohdalle tullut aikuinen olisi myötätuntoinen ja ehdisi paikkaushommiin, muttei kuitenkaan hiiskuisi asiasta vanhemmille. Lapsia vannotettiin käyttäytymään järkevästi ja pitämään huolta niin itsestään kuin toisistaankin.

Iltojen hämärtyessä lapset kerääntyivät takaisin navetta-pihalle tai väentuvalle odottelemaan äitejään ja kotiinlähtöä. Odottelu venyi usein pitkäksi, sillä illan pimeneminen ei välttämättä tarkoittanut töiden loppumista. Isommat lapset menivät yleensä vanhempiensa avuksi sikäli kuin johonkin hyödylliseen kykenivät, mutta alle viisivuotiaista oli harvoin työnteossa muuta kuin harmia.

Miehet ahersivat metsätöissä ja halonhakkuussa, naiset huolehtivat taloustöistä, navetta-askareista ja matonkudonnasta. Raskain urakka oli veden kanto, vettä kun tarvittiin niin ihmisille kuin hevosille ja karjallekin. Vettä nostettiin alhaalta Hiilin lähteestä ja työnnettiin vesikelkalla ylös päärakennukseen ja karjasuojiiin. Tätä työtä riitti lähes koko päiväksi, ja siihen osallistuivat sekä miehet että naiset.

Lähestyvä joulu toi uusia kiireitä Hiilin työvälle. Piti pestä, kuurata ja puunata, leipoa limppuja ja silittää joulutekstiilejä. Kynttilöiden valamisessa kului vähintään päivä, jouluoluen panossa toinen. Samaan aikaan piti tietysti huolehtia jokapäiväisistä askareista.

2.

Päivän päätteeksi Matilda-äiti otti yhden vesikelkoista mukaansa kotiin lähtiessään. Siinä kulkivat villat, joita hän sitten iltasella kehräsi. Usein villojen päällä huojuu vielä Iita, joka oli ehtinyt nukahtaa ennen kotiinlähtöä, mutta yhä useammin Matilda komensi tytön kulkemaan omin jaloin. Aamulla valmiit langat kulkivat Matildan mukana takaisin Hiilille, jossa talonväki neuloi niistä joululahjoja toisilleen ja sukulaisille.

Matka Iitan kotimökistä Hiilimäelle ei ollut kilometriä pidempi, mutta nelivuotiaan jaloissa sekin tuntui aamuvarhaisella pitkältä. Matti-isä kulki samaa matkaa ja huomasi tytön väsymyksen. Silloin isä siirsi metsäreppunsa selästä rintapuolelle ja hyppäytti tytön selkäänsä. Harmi vain, että useimmiten isän hakkuutyömaa oli aivan eri suunnassa, Hiilin metsät olivat laajat.

Äiti ei Iitaa kantanut.

– Tarpeeksi kannettavaa tässä muutenkin, iso likka osaa kävellä itsekin, äiti marmatti.

Kotonakaan äiti ei enää nostanut Iitaa syliin kuten ennen. Äidin syli oli iso ja pehmeä. Nyt mahasta oli tullut entistä isompi, ja Iita kaipasi siihen. Äiti ei ottanut, ähkäisi vain äkäisesti, jos Iita yritti kavuta syliin. Silloin isä saattoi kutsua Iitan luokseen keittiön sivustavedettävälle, jossa hänellä oli tapana iltaisin maata. Isä nosti pikku Iitan jalkojensa päälle, nosti

jalat ylös ja keikutti. Iita kikatti ja kikatti, kunnes lopulta oli huudettava:

– Alas!

Sen jälkeen hän kaivautui isän kainaloon ja haistoi isän ihanaa tuoksua. Siinä sekoittui hiki, tupakka ja pihka. Äitikin tuoksui hyvälle mutta erilaiselle: mäntysuovalle, leipäjauhoille ja villalle, välillä myös puurolle, mutta yhä harvemmin muulle ruualle. Iita ei tiennyt, miksei heillä syöty enää juuri muuta kuin paljasta perunaa, pelkkää leipää tai puuroa ilman voisilmää. Maitoa Iita sentään yleensä sai. Hiilillä sai päiväsaikaan muutakin, ainakin joskus, ja oli kellarissa sentään hilloja. Oli mustikkaa, herukkaa, puolukkaa, karpaloa, muutama purkki hillaakin löytyi vielä. Tuntui juhlalta, kun äiti haki kellarista hillopurkin tai mehupullon.

Joskus Iita oli kysynyt äidiltä, miksei heillä syöty enää lihaa tai voita. Mutta äiti oli vastannut kiukkuisesti:

”Hyvä kun on edes puuroa ja perunaa, ole tyytyväinen. Kaupungissa ei ole sitäkään!”

Iita osasi olla kysymättä enää.

Sunnuntaisin isä lähti pilkille Kuuslammelle ja otti usein litan mukaan. Isällä oli rannassa kuusen juurella odottamassa kaksi puupölkkyä, iso ja pieni. Ne kannettiin jälle istuimiksi. Jäähän isä hakkasi kirveellä pienen aukon, ja sen jälkeen piti vain istua ja odottaa. Huutaa ei saanut, etteivät kalat pelästyneet.

Jää ei ollut vielä kovin vahvaa, joten oli parasta pysytellä lammen reunamailla. Lammen keskiosassa ja niillä kohdin, missä joki virtasi, vesi oli sulaa. Vain rannoissa se kantoi, litan ihan hyvin, isä kulki varovasti reppuineen ja istuinpölleineen.

Oli ilon hetki, kun kala söi ja isä heilautti sen jään aukosta ilmaan. Isä taittoi ahvenelta niskan ja pujotti sen muiden sinttien jatkoksi pajunvitsaan. Vielä suurempi ilo oli nähdä äidin

ilme, kun kotiin palattiin saaliin kanssa. Vaikka sintit olivat pieniä ja niitä oli kenties vain kolme tai neljä, äiti sai niistä tehtyä keiton. Joskus tuli isompikin kala. Ennen niitä oli paistettu, muisti Iita, mutta nykyisin kaikki kalat keitettiin. Iita ei tiennyt, miksi, mutta kyllä hänelle kalasoppakin maistui.

Marika Tudeer kuvaa *Idan joulut* -teoksessaan Suomen kohtalon vuosikymmeniä punaorvoksi jääneen Idan silmin.

On vuosi 1917. Ida on nelivuotias ja Suomi on saavuttanut itsenäisyyden, mutta ruokapula vaivaa. Vuosikymmenten kuluessa Idasta kasvaa aikuinen nainen, joka pääsee Helsinkiin opiskelemaan lääketiedettä ja löytää rakkauden eläinlääkäriksi opiskelevasta Erlandista. Sodan jyskeessäkään Ida ei unohda lapsuutensa perhettä – Matilda-äitiä, Juho-setää ja pikkuveljiään.

Idan joulut sisältää neljä jouluista tarinaa:

Joulu Koirajoella 1917

Joulu Pilpalassa 1924

Joulu Helsingissä 1935

Joulu kotirintamalla 1943

Marika Tudeerilta on aikaisemmin ilmestynyt romaanit *Lähteen rannalla elämä* ja *Pilven varjot vaeltavat*.

WWW.LINDCO.SE ✱ 84.2 ✱ ISBN 978-91-8120-068-3

KANSI LAURA NOPONEN ✱ KANNEN KUVA SHUTTERSTOCK

